

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

1.

Emnenr. 9.

Fylke: Buskerud

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Uvdal

Emne: Lauving

Bygdelag: Kyrkjebygda

Oppskr. av: Anna Samuelsen

Gard: Grøtjorden

(adresse): Skogheim Uvdal

G.nr. 61 Br.nr. 5.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Eiga røynsle

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Deilvis Gunhild Amundsen 72 aar gl. fhv budeie.

SVAR

1.

A.

Lauving er enda i bygde her bruka, no som før. Lauve reknas for aarvist for. Det vart lauva unner siste verdens krig, akurat som før. Her hadde me ikkje noko sers tyskeplage, for Siste st. paa Numedalsbanen er ca 10 km. neanfor Uvdal, men me maatte levere høi og daa var det vanleg stor lauving paa gardan, for aa sikre seg nok for til dyran.

2

Før var det vanleg at dei maatte rispe i haaballen, helst der dei hadde tenestjente som ikkje vart uuptekje med sers ana arbei. Dei som var sers nøie med aa samle lauv, let tenestjenta ~~aa~~ rispe nyrønninga av bjørk, det vart og bruka mykje til grisefor. Grisen er svert gla i nyrønning av bjørk. I Haaballen bruka dei tit o lauve. (Kjørve) likeins o hakkelauve. Men saag dei seg raad til aa faa arbeidshjop seinare paa summaren sette dei helst ut rispelauginje til vød Larsoktief (10 august), for daa jek lauve somykje lettare av greinan. Her i bygde er syljulauv det jevaste og det som mest vert rispa. Bjørk vert mest kjørva, og osp mest hakkelauva, sometier kjørve dei ospa me. Raun er rekna for eit jevt lauv, det vert mest knipa av i leane, ikkje rispa som ana lauv. Ask fins ikkje her i bygde. Navne paa lauvarbeie er soleis: Risping, lauving (Det

2.

et er bygdenavne paa kjerving. Or vert stondo hakkelauva, men har dei nok osp og sylju so er no det jævare , dyran er ikkje noko sers gla i or. Me si: ~~o~~ rispe, o lauve o hakkelauve om dei 3 førsjellige arbeidsmaatan.

O raakaa drøslauv.
3.

Redskapen dei bruke er til lauving enten ein lauvkniv av dei almindelege som var smia til det bruke notedags, ei ei almindeleg sjury. Heimesmia gamaldagse lauvkniva hadde ein krok i yttaste endin , den var svert grei til aa dra greina til seg med naa ikkje tree vart nedhogge.

Den saag ut slik:

Ask og eikelav har me ikkje har, det ligg vel for høgt aave havet, (fraa ca. 400 - 800 m. heile Uvdal iberekna). Andre redskap dei bruke til aa dra syljukvisten ned med naar dei rispe, er ei noko laang stav med ein jernkrok i endin , "risparkrok" dei kalle. maange bruke "riparhanske " til og beskjytte haande med naar dei rispe. Den arbeid dei ^{av} skinn den har daa fing til tommels- peke og langfingen ^{skjerm} og eit stykkje inni lovin dei er festa til, den bli ^{bunde} fast med ei brei reim som er fastsydd til rispahansken. Som før nevnd er det helst sylju som vert rispa med hand, men er det ikkje for fastdittanes, so tref det ~~og~~ at dei rispe baade osp, or og raun, ask og elk har me ikkje.

4.

Det er no mest almindeleg at dei hogge ned baade bjørk og osp naar dei lauve. Er det bjørk veks det upp rotskudd neste aar som dei daa kyller. Vil dei ha ei bjørt til aa bli "kallebjørk" med ein stamme og mange store greiner for at det med aara ska bli "kluftebjørk" til ved, so kyller dei toppen av bjørka ~~naar~~ den er ei høveleg karshøgde, daa veks det ut ein 4-5 greina som med aara vert som middels store bjørketro. Tre som dei har kylla slik let dei staa maange aar aa vekse. Det er ikkje so

almindeleg at dei kylle samre trea fleire aar etter einan uta bjørk som dei vil ha utrydda paa eit sted, daa tar dei nyrønninga ~~til kvart aar~~ *i skjelida om vaaren, so turkar rote*, ell vil dei ha ei bjørk rak og einstamm, so kylle dei hena ei karshøgde ell' vel so det oppaaver stammin, so slutte det aa vekse greina upetter stammin. Av alm har me berre to tre i heile Uvdal sovitt eg kjenne til, dei stend paa Harang her i nerheite, det er to store kjempetre som vist bli staaane so lenje dei greie det sjølve, dei vert aldrig ensa. Me har ikkje nokon tre som me kan kalle "kylletre" her i bygde.

5. Rispalauve

har me i rispateinu, har ein lite husrom so bli det turka nokko paa ~~laavin~~ utpaa bakkjin er det fint vær, so bli det bore inn paa laavin aa turka bore. I eit hynne taa laavin er det eit glugg med spons i. Naar lauve er turt vert det skuva neri underlaavin gjønom det glugge so ligg rispalaue i ein stae ell haug der, til dei har bruk for det ell' kjøre det heim, hvis det er burti utmarkje, og dei har ei lyu der. Lauvkjørve bli aldrig hesja. Er det fint vær og dei lauve der det kan vara tette graner sett ein dei i fleire ringar rundt grana so set ein nye ringar uppaa dei andre runt grana sjølagt med toppan up solenje det er plass. Lauve stenn daa det til det har turka noko paa, seinare vert de bore ell' kjøird heim og sett etter veggen i laaven ell' uppa forstain ell' der dei har plass. Hesjer ell kornstaur til lauvkjørve ~~bli~~ *bli* ikkje bruka her. Heller ikkje vert dei lagt i stakk. Kjørvan ~~bli~~ *bli* baade ute og inne turka i skuggen, men om det har nokon sers aarsak har eg ikkje høirt. Har dei husrom bæra dei helst inn kjørvan med ein gong, og daa bli dei alltid staaane i skuggen, soleis fell dei burt allespurningan om lauvstakken. Lauvkjervan bli talt fraa 1 til 100 ikkje i tjug. Surlauv er og ukjendt her

4.

6.

Er lauvkjervene saa lang^{lønna}, at dei staar i ei utløse det dei har forkjøring om vintere, bli dei frakta heim samen med høiet. om vinteren, men for det meste er lauvinga gaat for seg so ner heimen at det er frakta heim om summaren. Er det raa lauvkjerv har ein mann nokk med aa bera 8-10 lauvkjerv og kvinfolk 4-5. Nokon lauvdovning kjenne me ikkje til her i bygde.

7.

Det er naa helst i innmarka at lauving gaar for seg. Arbeidfordeilinga millom karer og kvinfolk er naa den, at det er karan som hogger ned trean som skal lauvast. Hakking og binding hjelpas dei til med. Risping er alltid kvinfolkarbei.

8.

Ein legger aldrig tørre lauvkjerv unner høiet i løa ellers vilde lauvet drøsse av. Lauvkjerva legger ein enten oppå det tørr høiet ell' er kjervan fuktige blir dei sett etter veggen i løa uppaa høiet.

Baade kjyr, sau og gjeiter faar lauv og lauvskjerv. Eit stort lauvskjerv deiler ein vanleg paa 2 kjyr og er det fleite sauer eller gjeiter deiler dei noen kjerv og leger oppi hekken ettersom ein har raad til. ca. 3-4 kjerv paa kjerv paa 7-8 smaakrøtter. Dyran faar bare lauv ein gang om dagen og det er naar ein er ferdig med "siste starve" ved 10 - 11 tiden formiddag. Kjyrene faar lauvskjervet som ein ekstradeser etter høidotten, smaakrøttera faar bare lauv siste starve om formiddagen.

9.

Rispa syljulauv bli her rekna for beste lauve osso raun

10.

Fell burt, daa me ikkje har alm heri nokon mengde.

11.

Felleslauving har me ikkje. Nokon felles lauvteig har me heller ikkje, soleis fell alle spurninga burt som er spurt etter 11-12-13-14-15.

xRxxxxLauvxxsomxxrakesxxpaxxbakken

B.

Lauv som rakes sammen paa bakken.

1.

Slikt lauv kalle me for Drøslauv.

2.

Det lauvet ein raker sammen er for det meste ospelauv, er det fint drøslauv av bjørk-tar ein det og.

3.

Ein soper ikkje sammen drøslauv, det raker ein sammen i store hauger med ei fin raksterive .

4.

Det blir baaret heim i store rispateiner eller i sekker. Eller er det sers mykje, bli det kjøirt heim i ein høisle som ein har breid eit stort plagg i botten paa, so ikkje lauve skal drøsjå ottor.

5.

Det var mest kvinnfolk og lidt store onger sit arbeid "o raakaa drøslauv". 6.

Drøslauvet vart lagt i haug i eit ell' ana uthus, der det laag godt unner tak, i unnerlaaven ell' ein ledig stall el. l. 7.

Drøslauve fek dyran i fjoskupa-der dei hadde slike-hvis ikkje vart det kasta neri baasen til kgyran og i forhekken til gjeitan og sauin. Dyran lika det sers godt, so det jekk nokk ikkje noko tespille . Det var kjyr, sau og gjeita som fek drøslauve-sovel som det andre lauve.

8.

Fint rakalauv av osp har so stor næringsverdi, at dei rekne ein kilo i verdi som ein kilo hevdefor. Me hadde ein kalv her heime for nokon aar sea, han livde mest paa drøslauv heile vinteren, ~~og~~ kjegodt daa ho vart hvige ~~og~~ men den vart overfeit, so me maatte reint til aa rasjone-re. 9.

Drøslauv vert ikkje rekna for nødfor, det er atpaa til so bra for dyran, so dyrlægan anbefale det mottrommesykje o anan fælheit. Det vart bruka onder siste krig meir ell vanleg, for dethadde ikkje Tyskeranvet te o

Hakkelauring.

De har ikkje spurt etter "hakkelauring", men den burde eg vist nevne litegran om.

Til hakkelauringbruker ei ei sjyru ell' ein almindeleg lauvkniv. Tre~~slage~~slage ein hakkelaubar er osp. Den er ikkje so godt skikka til aa ha i kjørv, daa somme av greinan er for stive aa støle. Fyrst bli ospa nedhogd og alle greinan hogd av stammen, so tek ein ei~~av~~ greinan og helt den i venstre ganda og lauvkniven i høgre (hvis ein ikkje er kjeivhendt) - daa. So hogge~~ein~~in av lauva og smaa-greinerne i ca. 10 cm. lengde, men tek ikkje ana ell' mjuke greiner samen med lauvet. Greiner so tjukke som ein pennehallar er for grove, dei berre subbar ein lauvet av med sjyru~~ell'~~ ell' lauvkniven.

Hakkelaudet bli so bore heim i teiner ell' kjøird heim i slee. Det bli hakkelauba i lassevis der det er mykje osp, og den er det nokk av her.

Hakkelauringa maa sjølsagt ta til ~~naa~~ospa er grøn og fin, det er vanleg arbei i haaballen baade for kar og kvinfolk. Baade kjøtt, sau og gjeiter er svert gla i den slags lauv.

Hakkelaudet bli kjøirt inn raat og kasta i ein stae. Det bli salta litegrann, som naar dei salte høi, for at det skal halle seg mjukt og godt. Slike staer med hakkelaub bli so porøse at dei mugge ikkje-og salte gjer no sitt og. -

Slutt.

3839

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING